

**СПАДОК РОДИНИ АНТОНА АНДРІЙОВИЧА ГОЛОВАТОГО –
ВІЙСЬКОВОГО СУДДІ ЧОРНОМОРСЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ВІЙСЬКА
(за матеріалами Державного архіву Одеської області)**

У статті на основі архівних документів та опублікованих матеріалів висвітлюється накопичення майна військовим суддею Антоном Андрійовичем Головатим – успішним господарем, який залишив своїм дітям значний спадок.

Ключові слова: Антон Головатий, майно, Чорноморське козацьке військо.

Історія Головатого – це історія останніх днів козацтва та боротьби його за свої вікові привілеї. Чорноморське військо було зобов'язане йому багато чим, але він був справжнім сином Січі, без неї він не мислив свого існування. Ледве чи не з перших днів самостійного життя він стає типовим представником знаменитого запорозького “лицарства” і, навіть, потрапляє на Січ традиційною втечею до неї.

Однією з перших спроб розкрити образ А.А. Головатого і висвітлити його біографію є історична праця В.В. Пассека³⁴³. Г.Ф. Квітка – Основ'яненко³⁴⁴ свою працю про Антона Головатого вважав доповненням і уточненням роботи В. В. Пассека. Увагу особистості А.А. Головатого та його родині приділяли М. Комар, Ф.А. Щербина³⁴⁵, І.Д. Попко, Е.Д. Феліцин. П.П. Короленко³⁴⁶ у своєму дослідженні наводить переказ відомих сторінок біографії військового судді, взяті з творів Квітки - Основ'яненка, Пассека, Мігріна, доповнюючи особистими знахідками родових зв'язків і архівними матеріалами.

Проте за наявності значної кількості історичних робіт синтетичного характеру, історія родини та роль нащадків Антона Головатого залишаються однією з малодосліджених сторінок вітчизняної історії.

Знаменно, що право володіння населеними земельними ділянками – виключно дворянський привілей – надавався запорозькій старшині незалежно від наявності обер-офіцерських чинів, тобто формальної підстави дворянського звання, встановленої Табеля про ранги. Таким чином, як і у випадку з інкорпорацією, до складу російського дворянства шляхти Лівобережної України, уряд пішов на фактичне визнання за колишньою запорозькою старшиною прав та привілеїв російського дворянства, перш за все, права володіння населеними маєтками та права брати участь у дворянському самоуправлінні.

Антон Головатий мав впливових друзів, що дозволило йому залишитися осторонь від покарання після зруйнування Запорозької

³⁴³ Пассек В. В. Очерки России. – М., 1842. – Кн. 5. – 220 с.

³⁴⁴ Квитка-Основ'яненко Г. Ф. Головатий. Матеріал для історії Малоросії // Отечественные записки. – 1839. – № 6. – С. 38 – 59

³⁴⁵ Щербина Ф. А. Истории Кубанского казачьего войска. – Екатеринодар, 1910. – 700 с.

³⁴⁶ Короленко П. П. Антон Головатый, кошевой атаман Черноморского казачьего войска // Кубанский сборник. – 1905. – С. 58 – 73.

Січі. Григорій Потьомкін “намагався приблизити до себе старшин, які залишилися на місці: не втекли до Туреччини та не були заслані урядом у фортеці та монастирі. Всім їм були запропоновані армійські чини та платня без умови вступу на службу. Особисті володіння також були збережені за ними”³⁴⁷. Починаючи з липня 1775 р. в Новоросійській та Азовській губерніях, між якими були поділені “запорозькі вольності”, розпочинається масштабна роздача земельних ділянок колишнім запорозьким старшинам. На території Азовської губернії на 1776 р. земельні ділянки отримали 15 колишніх запорозьких старшин серед яких був Антон Головатий, який отримав 3 593 десятина на р. Кільчені³⁴⁸.

У 1777 р. Потьомкін клопотав перед Державною військовою колегією про привласнення військових чинів окремим колишнім запорозьким старшинам, “які в злочині кошового і його спільників не брали участь”. Серед них був і Антон Головатий, якому був подарований чин поручика разом з дворянським званням, і якого потім призначили капітаном-справником у м. Новомосковську (начальником земської поліції) до 26 березня 1776 р³⁴⁹. Царською владою йому було пожалувано й поселення Веселе в Новомосковському повіті³⁵⁰. Як би там не було, але Головатий зумів зберегти своє майно і великі володіння на запорозьких землях, а також уникнути болісних судових процедур. За словами Ф. Щербини, “побідувавши декілька років на цивільній службі, Головатий незабаром з’явився у свиті князя Потьомкіна разом з іншими запорожцями”³⁵¹.

Григорій Олександрович Потьомкін дуже щедро обдаровував наближених до себе людей. Крім поселення в Новомосковському повіті, Антон Головатий мав у Чорноморії хутори, млини, сади, корови, овець, одних свиней у нього було 85 голів. 1 січня 1778 р. Антона Головатого призначили наглядцем Катеринославського повіту, де йому теж був виділений земельний наділ. Звичайно, він міг поселитися десь в Старому Кодаці чи на річці Самарі і стати заможним поміщиком, але його вірність козацькому братству змусили вибрати іншу дорогу.

28 липня 1789 р. Де Рибас нагородив Антона Головатого виготовленою за наказом Г. О. Потьомкіна, згідно з описом Антона Андрійовича, позолоченою срібною “палицею судейською війська вірних козаків Чорноморських”. А після взяття Ізмаїла Головатий був нагороджений орденом Святого Володимира, Ізмаїльським хрестом та золотою шаблею, прикрашеною дорогоцінним камінням³⁵².

Зиму з 1791 р. на 1792 р. Головатий провів у Слободзеї, куди перевіз і свою родину. Там він руками простих козаків будував будинки, олійню, вітряк, хутір, розводив сади, завів чотири рибних заводи на р. Турунчуці, займався лихварством³⁵³. У господарських справах він відрізнявся ощадливістю та навіть скупістю. Як відмічав

³⁴⁷ Щербина Ф. А. Кубанское казачье войско. – Екатеринодар, 1910. – С. 471.

³⁴⁸ Багалеї Д. Наследники запорожских земель // Киевская старина, 1885. – № 4. – С. 783 – 790.

³⁴⁹ Туренко А. М. Исторические записки о войске Черноморском // Киевская старина. – 1887. – Т. 17. – № 3. – С. 499.

³⁵⁰ Шамбаров В. Е. Казачество: путь воинов Христовых. – М., 2009. – С. 467–468.

³⁵¹ ПСЗ РИ. II. – Т. 36. – СПб., 1863. – С. 36711.

³⁵² Баязетское сидение // Разведчик. – 1896. № 281. – С. 203.

³⁵³ Павлов А. В. Осажденном Баязете // Кубанские новости. 1996. – 17 апреля.

Ф.Щербина, Головатий був “справжнім сином привілейованого класу, що забрав уже у свої руки козацтво і зумів нажити особисте багатство на зігнутих спинах простих козаків”. Та незважаючи на все, його будинок був завжди відкритий для козаків. Під час свят Уляна Григорівна з дочкою Марією та слугами накривали столи, пригощали компотом всіх, хто переступав через поріг. Про ошатність маєтку у Слободзеї говорить те, що переселяючись на нові землі, Головатий отримав пропозицію від князя Григорія Волконського продати маєток за старою їх дружбою за 1500 руб. Але при продажу значну роль відіграла не дружба. Хутір з будинком і млином був проданий 28 квітня 1793 р. купцеві Є. Кленову за 3500 руб. Однак Антон Андрійович продав не все. З собою на Тамань він розібрав і забрав ще один млин.

При заселенні Кубані Головатий збільшив не лише своє власне господарство за рахунок захоплення пустуючих вільних земель, але й турбувався про благоустрій життя козаків, військового міста Катеринодара.

Знаходячись у Слободзеї, А. А. Головатий писав Саві Білому про будівництво для його родини будинку на Тамані. Прохав він поставити “дві хати пов’язані між собою недалеко від води і щоб обов’язково там був садок”, де б він з полковником та кошовим “міг пережилити чарчину – другу гарячого вина”. 2 лютого 1793 р. Сава Леонтійович доповідав йому “про спорудження на подвір’ї кладовки та льодника ... а за льодом відправлені підводи з піхотних полків”³⁵⁴.

У Карасунському Куті А. Головатий, ймовірно, з’явився лише наприкінці липня або навіть на початку серпня 1793 р. Чим він займався в перший свій приїзд у військове містечко сказати важко, мабуть, облаштуванням будинку, найважливішими питаннями, пов’язаними зі службою. Мабуть, у нього виникли якісь ускладнення з відводом землі під маєток, і пробув він тут недовго, бо вже 20 серпня 1793 р. Т. Котляревський знову писав йому в Тамань: “Милостивий батьку Антоне Андрійовичу! Призначене під ваш будинок місце з дубами та могилою збережено повністю”.

У вересні того ж року Захарій Чепіга дозволив Антону Головатому розібрати “кабак на Єйській косі для зведення будівель” при його заводах. Ще декілька разів протягом 1793 р. А. Головатий був у Карасунському Куті, і, мабуть, знову його діяльність була пов’язана більше з будівництвом власного будинку, ніж з облаштуванням війська. А. Головатий, що називається, був у війську державним чоловіком. Мудра, врівноважена людина, збагачений життєвим досвідом козак, він був не лише добрим полководцем та реформатором, але, насамперед, гарним господарем. Лише він один у війську міг підтримувати товариські відносини з петербурзьким начальством і вести з ним приятельську переписку.

Відомо, що будинок Головатого знаходився неподалік від військової канцелярії. Але тому що там не було можливості мати велику ділянку, а Антон Андрійович славився як добрий господар, Головатий володів ще й великим маєтком біля Карасуна³⁵⁵, що займав більше половини

³⁵⁴ ПСЗ РИ. II. – СПб, 1830. – Т. 22. – № 16605, п. 4.

³⁵⁵ Щербина Ф.А. История Кубанского казачьего войска. – Екатеринодар, 1910. – С. 512

кварталу. Це підтверджується і його листом до Санкт-Петербурга, до графа П. Зубова, що надіслав йому для експериментального посіву насіння єгипетської пшениці і висіяної “на березі Карасуна”. Він пише: “Єгипетська пшениця висіяна на найкраще зореній землі й оберігається від проникнення на поле тварин: свиней, кіз та інших”.

Велике господарство Головатого знаходилось, у разі відсутності Антона Андрійовича, під наглядом його сестер та полкового старшини Володимира Григор'євського. Про це свідчить той факт, що 23 червня 1794 року Тамань відвідали генерал Михайло Васильович Каховський з генерал-поручиком Шицом. Гості оглянули двір з Григор'євським, зайшли в будинок Головатого та попросили принести вина, щоб випити за здоров'я військового судді. Перед від'їздом М. В. Каховський пожалкував, що не застав А. А. Головатого в Тамані.

Мав Антон Головатий і безпосереднє відношення до сучасної Одещини. Адже, як відомо, на місці сучасного міста Біляївки знаходився хутір Головківка. Існує кілька версій походження найменування першого поселення. Проте усі вони пов'язані з іменем кошового судді, полковника Чорноморського козацького війська Антона Андрійовича Головатого. Кіш і канцелярія Чорноморського козацького війська знаходився у п'ятдесяти кілометрах від Біляївки. Є також інша версія, нібито сам Антон Головатий особисто розбив хутір на місці сучасної Біляївки. Хутір отримав назву Головківка, за ім'ям власника. Може бути, що зараз на цьому місці знаходиться нинішня вулиця Зелений Хутір. Однак офіційних підтверджень цьому немає.

Час від часу Антон Андрійович змушений був займатись продажем своїх наділів та будинків. 16 червня 1794 р. Андрій Чернявський з Новоселиці повідомляв військового суддю, що не може продати за вигідною ціною його будинок і про клопотання купця та відкупщика горілчаних зборів Новомосковського повіту Яншина з зібранням громадян перед губернатором Каховським про переведення Новоселиці в повітове містечко. Пізніше Яншин за участю А. Головатого взяв у відкуп усі корчми Чорноморії.

Військовий суддя за своє життя збудував декілька храмів. Але Антон Андрійович допомагав не лише облаштувати церковне життя. Займався він також будівництвом допоміжних споруд у Катеринодарі. На свої кошти він в поселенні Захар'ївському влаштував дамбу, виписав з Криму “гідравлік”, розчистив джерела. Вже після його смерті пояснював управляючий маєтком капітан Соколов, “при первинному заселенні курінних поселень по Кубані і призначенні через них від Катеринодару до Усть-Лабинської фортеці трактової дороги, Пашковського поселення мешканцям без найменшої з боку Головатого (втрати) розчищені. Малою Карасуна джерела; зроблена як для перевозу, так і для водопою заплава, яку пашковські мешканці з року в рік зміцнюють”. Військовий суддя намагався з'єднати Малий Карасун з Великим і зробити “для військової користі млин” на дамбі, але, як виявилось, “гідравлік” виявився непридатним для цієї справи.

Після смерті А. Головатого залишився великий спадок – близько 200 тисяч крб. (руб.) – не рахуючи нерухомості та маєтків. І це не дивно, адже він отримував набагато більшу платню від інших козаків. Наприклад, А. Головатому, якого З. Чепіга вітав з наближенням Різдва, прислав платню за травневу третину – 1066 крб. (руб.) 66 коп., тоді як кордонні козаки отримували лише 12 крб. (руб.). Деякі історики відмічають корисність та нерозбірливість у способах особистого збагачення. Вони відмічають, що Антон Андрійович для особистого збагачення йшов на все: запуслав руку у військову казну, позичав гроші під відсотки навіть своїм родичам, нещадно експлуатував, а той просто обкрадав простих козаків³⁵⁶. Головатий часто використовував і своє службове становище для закріплення кращих земельних наділів та лісів “у довічне” володіння.

Після смерті Головатого почався розподіл його майна між його синами. Для розбору майнових спорів одної лише Катерини Головатой, невістки Антона Андрійовича, канцелярія витратила дуже багато паперу та чорнил. А все через те, що невістка “твердо” вирішила перебрати до своїх рук більшу частину головатівського майна.

Залишила свій слід в історії родини Головатих і справа про переділ майна Антона Андрійовича між вдовою сина Олександра та його меншими синами Костянтиним і Матвієм. Батьківський спадок спочатку не був поділений між братами і тому невістка вимагала відокремити й ту частину, яка по праву мала б належати її чоловікові³⁵⁷. Судова справа з перемінним успіхом тривала майже 5 років (1813 – 1817 рр.). Але пані генерал-майорша Мухіна – невістка Антона Головатого – так нічого й не отримала. Через те, що ні вона, ні довірена особа не з'явилися в означений термін до Новомосковської дворянської опіки, поселення Веселе та 12630 крб. (руб.) перейшли у відання приказу³⁵⁸.

У 1849 р. в родині Головатих розпочалася судова справа, через пожалувану 14 квітня 1790 р. Антону Головатому золоту шаблю³⁵⁹. Існує версія, що ця шабля була виклопотана в Катерини II безпосередньо Г.Потьомкіним³⁶⁰. Коли помер Антон Головатий, його майно було поділено між синами, пожалувана шабля залишилася Матвію Антоновичу. Але Матвій швидко втратив багатий батьківський спадок і розорившись, заклав своє майно. За невиплату боргів воно було продано з торгів. Золота шабля перейшла до поміщика Диздерева, потім до корнета Григорія Устимовича та його нащадків. Першою спробувала повернути шаблю вдова Антона Головатого “*прапорщиця*” Софія. Але спроба була невдалою. Лише син Софії і Матвія Антоновича – Клеон Головатий, сотник 10-ї кінно-артилерійської батареї, перебираючи документи матері, знайшов вирок Верхньодніпровського суду, в якому від Софії вимагали докази про те, що

³⁵⁶ Щербина Ф.А. История Кубанского казачьего войска. – С. 527, 528; Соловьев В.А. Антон Головатый – войсковой судья верного войска Черноморского //Из дореволюционного прошлого кубанского казачества. – Краснодар, 1993. – С. 58.

³⁵⁷ ДАОО. – Ф. 1. – Оп. 221. – Спр. 2. – Арк. 1 – 3.

³⁵⁸ Там само. – Арк. 42 – 43.

³⁵⁹ Гончарук Т. Г. Григорій Потьомкін – гетьман українського козацтва. – Одеса, 2002. – С. 100.

³⁶⁰ Дмитренко И.И. Сборник исторических материалов по истории Кубанского казачьего войска. – СПб, 1896. – Т.II. – С. 32.

золота шабля належить їй. Сотник подав рапорт командирі Чорноморської кінно-артилерійської бригади підполковнику Войничу, де прохав заступництва у суді. До рапорту він прикріпив доказ – патент “на пожалувану в боях спочиваючою Імператрицею Катериною діду моему бригадиру Антону Головатому золоту шаблю”. Почалося судове слідство. В кінці кінців Клеон Головатий зміг викупити шаблю діда. Помираючи він залишив її сину Сергію, в якого вона зберігалась, як фамільна цінність³⁶¹. Відомо, що золота шабля Антона Головатого була вивезена за кордон. На початку 30-х рр. ХХ ст. є відомості про те, що вона зберігалася в Болградській фортеці³⁶².

Складним та сповненим суперечностей залишається в нашій пам'яті образ Антона Андрійовича Головатого; в ньому поєднуються одноразово і найяскравіші доблесті, і найвідвертіші пороки. Антон Головатий був справжнім сином свого століття. Як більшість його сучасників, він поєднував у собі хоробрість і прислужництво, безкорисливість та намагання розбагатіти, демократизм та чванливість.

Гроші, нажиті несправедливим шляхом, не принесли щастя родині Головатих: народжуючи сина померла Уляна Григорівна, була отруєна дочка. Внук Клеофас Матвійович дослужився до чина полковника і володів островом на Старій Кубані, так званий “кут Головатого”. Останній – Головатий Сергій Клеофасович – був офіцером Другого Чорноморського полку, а потім покинув військову службу і став машиністом. Саме в нього зберігалась сімейна реліквія – золота шабля Антона Головатого.

Отже, хоча А. Головатий й залишив дітям величезний спадок, та з його смертю якось розповзлось, зруйнувалось, стерлось те, що більше всього було близьке його серцю – члени родини роз'єдналися і вимерли, величезний спадок зник, погасла навіть пам'ять про нього в тих храмах, які він будував, як релігійна людина. Але не згасли і не згаснуть ніколи лише історичні заслуги цього діяча.

Після смерті А. Головатого, за розпорядженням Таврійського генерал-губернатора, якому підкорялась на той час Чорноморія, його маєтки і капітал перейшли у відання Таврійської дворянської опіки, представники якої приїжджали в Катеринодар для прийому маєтку.

Подані нижче документи публікуються вперше, популярним методом, зі збереженням мовних, граматичних та стилістичних особливостей оригіналу (в тому числі граматичних помилок). Старі кириличні літери “і” та “ѣ” замінені відповідними літерами “и” та “е”. твердий знак в кінці слів опущений. Непрочитані слова позначені трьома крапками у квадратних дужках.

³⁶¹ Короленко П.П. Головатый – кошевой атаман Черноморского казачьего войска // Кубанский сборник. – Екатеринодар, 1904. – С. 180

³⁶² Тернавский Н. Войсковой судья Антон Головатый. – Краснодар, 2005. – С. 25.

Документ № 1. Выписка зі справи про претензії на частину спадку сина бригадира Головатого Олександра його дружини майорші Мухи

В 1799^м году по предписанию бывшего военного Губернатора Господина Генерала от инфантерии и Кавалера графа Каховского оставшиеся после умершего бригадира Головатого имение движимое на землях войска Черноморского, а не движимое в сем уезде. Состоящие земли 3924 десятин 282 квадратных сажень с крестьянами мужеска 26 и женска 23 души. Поступило в ведомство ростовской, а потом в 1802^м году сей Новомосковской дворянской опеке; показанное имение Черноморским войсковым правительством было оценено примерно в 215000 рублей. Ко одному имению остались наследники сыновья Александр (госпожи Мухиной умерший муж), Афанасий, Матвей, Андрей и Константин Головатые и первый из них Александр, будучи неотделим, умер, а оставшаяся после смерти жена, нынешняя Госпожа Генерал майорша Мухина просила о выделе ей из имения мужу ее доводящегося указной части, на в разсуждении что на оногo умершего Мухиной мужа и ее Мухину от опекунов и со стороны наследников от родной тетки показано в заборе ими бриллиантовых и других вещей и денег немалую суму. Следующих в раздел между наследниками и о которых Госпожа Мухина объяснила яко некоторые вещи подаренные умершим мужем при женитьбе, о других отозвалась не получением, а деньги издержанные при погребении бригадира Головатого и недоставлении из Персии в Черноморию обоза Его и напрочие надобности, и потому возвратить не согласилась. Посему ростовская опека имела в виду показывает от опекунов забор Госпожею Мухиной вещей оных производилоя из следования и что имение движимые.

Предположенные по указу правительствующего сената к продаже не было продано и сумма не была известна не могла учинить Госпожи Мухиной совершенного выдела из имения и капитала на часть мужу ее доводящегося, но по прошению ее Мухиной об отпуске ей 15000 тысяч рублей и предписанием начальства о выделе ей имения приняв во основание, что имение после бригадира Головатого осталось на 215000 рублей, а с наличными деньгами и накопившимись на оные процентами всего на 260326 рублей, по определению своему заключила, что на пятую часть бывшему мужу Госпожи Мухиной Головатому следует 52164 рубля 40^к—да вещей собственных его Головатого необходимых в разделе между братьями на 1000 всего на 53164 рубли 40^к, но из того числа вычитая показанные по делу черноморскими опекунами в заборе 15000 рублей, за оставлением на часть Его Головатого 3000 рублей, а последние 12000 рублей перечислила другим наследникам.

А остается на часть Головатого в коей участвует Госпожа Мухина 41164 рубли 40^к. А из сей части следует ей Мухиной четвертая часть то есть 10291 рубль 10^к и оные выдала нынешнему мужу ее полковнику Мухину с подпискою, что в случае по окончательном разделе оказалась передача, то он Мухин с женой имеет возвратить.

За поступлениемъ из ростовской в сим опеку дела из показанных пяти наследников померлого и еще два наследника Афанасий и Андрей, а остались только Матвей и Константинъ Головатые и в последствии времени означенные движимые имения продано, и капитал поступил для приращения от процентов в Екатеринославский приказ общественного призрения, в 1812 году Госпожа Мухина прислала в сию опеку при прошении условие составленное между ею из оставшихся наследников с Константином Головатым и обовязательства данные от Мухиной поверенному ею коллежскому секретарю Полунееву на 2500 рублей и от Константина Головатого на 2500 рублей, с таким в том условии предположением, что в прекращение затруднения и препятствие в разделе между наследниками и в доискивающей Госпожей Мухиной части из имения Головатого определены ей из своей части наличными деньгами из суммы в приказе общественного призрения находящейся 36000 рублей, с тем, что бы она не входила уже в ни в какие иски и претензии на имение за тем оставшееся, но в следе. Затем сам Головатый все свои обязательства уничтожил и сия опека по силе законов оные условия с Мухиной заключенные и обязательство по несовершеннолетним годам Константина, признала не действительным, и о сем уничтожении составилось решение в 1813 году и для подпису довольства или недовольства вызывается Госпожа Мухина или ее поверенный чрез газеты; но еще никто не появился. В 1814 году Приказ Екатеринославского губернского правления и согласно заключения палаты Гражданского суда, дело Госпожи Генерал майорши Мухиной доискивающейся из имения оных Головатых части якобы ей завещаной ростовской дворянской опекою следующей отдельно от такового же о имени и капитале наследникам бригадира Головатого корнетам Матвею и Константину Головатым принадлежащим на следующем положении состоящем в приказе общественного призрения в наличности и в долгах. Капитал 10го числа декабря 1813 года 206824 рубли 53^{ко}, причислены к тому числу и отпущены уже до того времени из приказа Матвею 43200 рублей и Константину Головатым 11650 рублей 32^{ко}, а всего двести шестьдесят одну тысячу шестьсот восемьдесят два рубли восемьдесят пять копеек разделенные оным наследникам на две равные части. Каждому по 130641 рублю 42^{ко}, а в разсуждении, что Мухина (Л. 5.) просит выплатить ей в числе прочего имения следуемые на ее часть вещи в натуре, то по сему на случай тот, что ежели из оных следовало бы ей дать какую либо часть по решению дела оставленного в приказе общественного призрения с каждого по две тысячи пятьсот рублей, до там же оставлено написание по условию заключенному с них Константином с Госпожей Мухиной 36000 рублей, до совершенного исполнения выше писаного решения в сем опыте об ни состоявшегося, сверх того по искуемых Мухиной 650 рублей употребленные якобы ею при испрошивании на имение свекра ее бригадира Головатого от запрещения разрешения, и 3030 рублей издержанные будет об при испрашивании сее из сего Его Головатого имения в дела до решения дела, удержания в приказе с обоих Головатых с каждого по 1840 рублей 25^{ко}, да кроме сего оставленного в приказе во обеспечение того, ежели бы по решению дела о просимом Мухиной выделе причиталось какая часть из денег кроме полученных уже ею, со оных

Головатых, примерно с каждого по 2000 рублей. Из земли под деревнею Веселою состоящей 3924^х десятин 282 квадратных саженой оставлено в часть Госпожи Мухиной из части прежнего ее мужа седьмую долю, то есть 112 десятин 625 с седьмою частью квадратных саженой, из крестьян деревни состоящих из мужеской 26 и женска 23 определено по решению сей опеки выделить сложенные в седьмую часть пологое из уводящейся мужу ей пятой части причтете особо из мужского и особо из женского, и сие решения поверенному Мухиной коллежскому секретарю Полунееву объявлено, а дело о притензии оной Мухиной еще не решено из которого счинится выписка, почему и в доискивающей части из имени Головатых следует, что либо ей в дополнение полученной уже ею по определению ростовской дворянской опеки, или последует известна будет по совершенном деле сего решения.

ДАОО. – Ф. 1. – Оп. 221. – Спр. 2. – Арк. 2 – 3.

Документ № 2. Рапорт генералу від інфантерії херсонському військовому губернатору управляючому в Новоросійському краї з цивільної частини графу Олександрю Ланжерону

Екатеринославского губернского прокурора и кавалера
Рапорт

Имея в виду повеления Вашего Сиятельства от 9го минувшего июня №1757, я предлагал губернскому правлению, предписывал Новомосковскому уездному Стряпчему, и относился к тамошнему Г^ну предводителю дворянства о поспешнейшем решении дела Г^{жи} Генералмайорши Мухиной с наследниками бригадира Головатого, в Новомосковской дворянской опеке производящееся; но из отем дело сие состоит в опеке в таком точно виде, в каких значится по записи представленной мною Вашему Сиятельству от 7го числа того же месяца июня под № 487^м.

По сему случаю я запрашивал уездного Стряпчего о причине происходящей в сем деле медленности правящий Его должность Новомосковского уездного суда Забобровский рапортом мне донес от 16 сего июля: что в сочинении с показанного дела к решению выписки происходит медленность от неzdачи дел бывшего в опеке протоколистом Николаенком.

А по справке моей в Губернскомъ правлении оказалось: что означенный протоколист Николаенко от сий должности выбыл в 1819 году, дело же Госпожи Генерал майорши Мухиной состоит в производстве с 1799го года. И не видя, чтобы дворянская опека предприняла меры о сдаче помянутым протоколистом дел. Я ныне же предложил губернскому правлению и предписал уездному Стряпчему, чтобы посредством гродской и земской полиции отыскав понусить протоколита Николаенка к сдаче дел, а потом усугубить бы от стряпчий самим действием попечения он решении о него Г^{жи} Мухиной дела без отлачительства; и о успехе какой происходит будет, требую я от него через каждую неделю о всех действиях донесения. (Л. 20.) А так как из дела видно, что Г^{жа} Генеральша Мухина или ее подержный вызывается через газеты к слушанию решения опеки по предмету бывших условий ее

Гжи Мухиной с Константином Головатым, но еще никто не явился: то предписывая ему, Стряпчему, по выправке объяснить мне когда строки початые помянутой публикой будут окончены.

Очень Вашему Сиятельству долгом считаю донести.

ДАОО. – Ф. 1. – Оп. 221. – Спр. 2. – Арк. 19.

Документ № 3. Список з рапорту Катеринославського губерньського прокурора та кавалера пана Міністра юстиції 12 листопада 1817 р. №1275

Во исполнение повеления Вашего Сиятельства №9922 по просьбе Генерал майора Мухина последовавшего делал я выправку о делах его Г. Мухина жены с наследниками умершего бригадира Головатого и собранным сведениям открылось 1^е что в Новомосковской дворянской опеке производилось дело в условия выданным корнетом Константином Головатым на платеже Госпожи Мухиной 36 рублей за то, чтобы она в разделе между им и братом его корнетом Матвеем Головатым не вмешивалась. Но как то условие составлялось тогда, когда означенному Константину Головатому от рождения не было 19^{ти} лет, то потому на основании указа 1714 года марта 23 дня пункта 5го условия то учиненным в дворянской опеке 9го сентября 1813 года решением признано недействительным и неподлежащим к удовлетворению Гжу Мухину из уясненными 36^ю тысячами рублями. К слушанию решения сего, дворянская опека повесткою чрез Новомосковского городничего вызывала Гжу Мухину или поверенного Ее и хотя в следствии того поверенный Ее Гжи Мухиной – Коллежский секретарь Полунеев явился в опеку 22 сентября того же 1813 года, и выслушал помянутые решения, но удовольствия или не удовольствия не подписал, по публикации же чрез газеты, не только в четыре месячной, но и в годовой строк, для слушания того решения никто со стороны Мухиной в опеку не явился; а потому означенные решения и приведено в исполнения.

2^е По совершеннолетию обоих братьев Матвея и Константина Головатых, дворянская опека учиненным в 25 день сентября 1814 года журналом, предоставило им право разделится оставшимы после смерти отца их бригадира Головатого в молодом качестве разными вещами, землею и крестьянами с оставленным притом Гжи Мухиной на часть ее доводящихся при деревне Веселой в Новомосковском уезде состоящей 112^{ти} десятин земля, крестьян сколько причтется из мужеска пола 26^{ти} и женска пола 23^{ти} душ, из движимого же капитала отделив опека на часть Мухиной доводящихся 12690 рублей, причислила сии деньги к капиталом Приказа (Л. 43) общественного призрения до разрешения расчетов Гжи Мухиной в прежних заборах. Ее из имущества и денежного капитала наследников Головатых и потом, учинив из дела о сем обстоятельстве выписку, к слушанию оной вызывала наследников Головатых и Госпожу Мухину чрез Газеты, но в последний строк окончившийся 3го числа марта сего года, ни кто из них для того в опеку не явился, хотя же минувшего октября 24 числа по доверенности Гжи Мухиной входил в опеку в просьбой капитан Кельчевский и просил о допущении Его к слушанию означенной

выписки, но так как пропущен узаконенный строк, то по учиненному в опеке 27 октября сего же года журналу заключено: упомянутую выписку скрепить в место секретаря протоколисту опеки, и подводя приличные к существу дела законы, доложить к слушанию. Посему и самые решения сего дела в скорости последует: которые узаконенным порядком будет объявлено участвующим в деле сем.

Очень Вашему Сиятельству честь имею почтеннейше донести. Докладывая, что наследниками Головатого сыновья Матвей и Константин Головатые получили денежный капитал. Единственно им принадлежащей по решению дворянской опеки, а доводящейся на часть Г^{жи} Мухиной из того капитала помянутая 12630 рублей причислены к капиталу приказа общественного призрения, приращение процентов до решительного об нем положение дворянской опеки, которые дабы последовало в неукоснительном времени, я предписал Новомосковскому уездному стряпчему иметь в опеке не ослабленные наблюдения.

ДАОО. – Ф. 1. – Оп. 221. – Спр. 2. – Арк. 42 – 43.

Alisa Logeshnyk

***The inheritance of the family of Anton Andreevich Golovatyj –
the army judge of the Black sea Cossacks (on materials of Odesa region State Archives)***

In the article on the basis of archive documents and published materials it is revealed the process of accumulation of the property made by Anton Andreevich Golovatyj – the good owner who has left to children the big inheritance.

Keywords: Anton Andreevich Golovatyj, the Black sea Cossacks, Odesa region State Archives.

Аліса Ложешник

***Наследство семьи Антона Андреевича Головатого –
войскового судьи Черноморского казачьего войска (на материалах
Государственного архива Одесской области)***

В статье на основе архивных документов и опубликованных материалов рассматривается накопление имущества войсковым судьей Антоном Андреевичем Головатым – успешным хозяином, который оставил своим детям значительное наследство.

Ключевые слова: Антон Головатый, наследство.

УДК 94(477.74)"18"

Валерія Цубенко

***ВТЕЧІ ВІЙСЬКОВИХ ПОСЕЛЕНЦІВ У КОЗАЦЬКІ ВІЙСЬКА
у першій половині ХІХ ст. (за матеріалами Центрального
державного історичного архіву України, м. Київ)***

Вперше публікуються документи з Центрального державного історичного архіву України у м. Києві, що висвітлюють важливі аспекти, специфіку, характер і форми соціальних протестів на території військових поселень кавалерії на півдні України у першій половині ХІХ ст.

Ключові слова: військові поселення кавалерії на півдні України, соціальні процеси, Чорноморське та Донське козацькі війська.

Минуло майже два століття з часу запровадження військових поселень кавалерії в Україні у першій половині ХІХ ст. За роки